

СЕКЦІЯ 4. ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 347.15/.17(477)

Ірина АНДРІЄНКО,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Загострення соціальних проблем в умовах воєнного стану створює об'єктивну необхідність пошуку оптимального механізму державної підтримки нужденних верств населення. Зниження трудового потенціалу, поширення безробіття, підвищення цін на товари першої необхідності, не виплата соціальної допомоги особливо загострили питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у даній сфері свідчить про те, що різноманітним аспектам соціального захисту внутрішньо переміщених осіб присвячено чимало праць провідних фахівців, зокрема дослідження О.В. Балуєва, В.Г. Виногорова, Я.О. Грабова, Г.С. Журавльова, М.П. Кобець, К.О. Крахмальова, О.В. Макарова, Л.М. Хижняк та інших. Разом з тим цілий ряд питань теоретичного та практичного змісту, пов'язаних з гарантуванням та дотриманням прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні залишається не вирішеними.

У науковій літературі соціальний захист внутрішньо переміщених осіб визначають як систему організаційних, правових, економічних, фінансових заходів, спрямованих на убезпечення зазначеної особи від негативних наслідків настання соціального ризику (військові дії, окупація чи анексія територій, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру) [1, с. 4].

Принципове значення у визначенні права на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб відіграє ст. 46 Конституції України, що передбачає право громадян на соціальний захист, а саме право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Також Конституція визначає, що громадянам, які потребують соціального захисту, житло надає держава, органи місцевого самоврядування на безоплатній основі чи за доступну для них ціну, відповідно до закону.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб визначено Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII (далі Закон), який встановив гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів таких осіб. Згідно ст. 1 Закону України, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України

на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2]. Відповідно до Закону, внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, законів України та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України.

Також Закон регулює питання обліку внутрішніх переселенців, порядок реєстрації їх місця проживання, реалізацію ними права на зайнятість, грошову допомогу у зв'язку з безробіттям, оформлення пенсійного забезпечення та можливості отримання соціальних послуг, також містить норми, котрі дозволяють відновлювати паспорти та інші офіційні документи. Окрім того, визначає особливі права та обов'язки внутрішньо-переміщених осіб, вказує на джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення цих прав; передбачає допомогу внутрішньо переміщених осіб у їхньому добровільному поверненні до місць їх попереднього проживання та доступ до соціального житла чи іпотечного кредитування на пільгових умовах для осіб, котрі бажають оселитися на інших місцях.

Правове регулювання соціального захисту людини в умовах військових дій здійснюють: Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV, Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. № 1382-IV, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII, Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014 р. № 1669-VII та інші.

Останнім зрушенням для покращення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб стало прийняття Закону України від 18.07.2022 р. 2417-IX «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо приведення окремих його положень у відповідність до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», згідно якого всі внутрішньо переміщені особи, незалежно від регіону, з якого вони перемістились, зможуть реалізовувати в повному обсязі права, визначені законодавством [3].

Загалом, численним законодавством передбачено наступні види соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: адресна грошова допомога для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг; житлова субсидія; державна допомога сім'ям з дітьми; пенсійне забезпечення; державне соціальне страхування у випадку безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що

спричинило втрату працездатності; соціальні послуги і соціальна допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності, допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні інші види соціальних виплат; соціальні стипендії студентам-переселенцям; тимчасове проживання у спеціальних закладах (осіб похилого віку, дітей, родин осіб з інвалідністю); медична допомога; надання медичних препаратів та лікарських засобів; пільги у сфері освіти (зарахування дітей до дошкільних закладів, здобуття середньої освіти); гуманітарна допомога.

Водночас внутрішньо переміщені особи в Україні зіштовхуються з рядом труднощів та проблем. Особливо гостро постають питання реєстрації внутрішньо переміщеної особи; відновлення втрачених документів, що посвідчують особу; працевлаштування та отримання статусу безробітного; доступу до житла, придатного для проживання; оформлення житлових субсидій; призначення та отримання різних видів соціальної допомоги та пенсійних виплат на тимчасово окупованих територіях; отримання медичної допомоги тощо.

Таким чином, соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні передбачає достатню кількість правових засобів та процедур направлених на соціальну підтримку в умовах воєнного стану. Водночас, численні прогалини законодавчої сфери, відсутність напрацьованого механізму та недостатнє фінансування даних потреб потребує розроблення нових, пристосованих до сучасних правових та соціальних умов норм, спрямованих не тільки на декларативне фіксування тих чи інших прав вразливих груп осіб, а й на їх реальне втілення у життя.

Список використаних джерел

1. Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: автореф. Дис. На здобуття наук. ступеня к-та юр. наук: 12.00.05. Одеса, 2019. 21 с.

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

3. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо приведення окремих його положень у відповідність до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»: Закон України від 18 лип. 2022 р. № 2417-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2417-20>.